

ЧЕТВРТИ БОСАНСКОХЕРЦЕГОВАЧКИ СЛАВИСТИЧКИ КОНГРЕС У САРАЈЕВУ

(Филозофски факултет Универзитета у Сарајеву, 22–24. мај 2025)

Неговање славистике у 21. веку доноси нове изазове и тенденције, али није могуће без научних скупова као традиционалног начина презентовања и размене истраживачких искустава. Како би се наставила традиција великих окупљања слависта у Сарајеву, започета 2011. године, Славистички комитет Босне и Херцеговине, у сарадњи са Федералним министарством образовања и науке, Филозофским факултетом и Ректоратом Универзитета у Сарајеву, организовао је Четврти босанскохерцеговачки славистички конгрес. Тродневно дешавање (од 22. до 24. маја), чији је циљ била размена знања у области славистике, окупило је у Сарајеву 160 учесника из 16 земаља – Аустрије, Босне и Херцеговине, Велике Британије, Италије, Немачке, Норвешке, Пољске, Северне Македоније, Словеније, Словачке, Србије, Украјине, Француске, Хрватске, Црне Горе и Чешке.

На свечаном отварању Конгреса у Ректорату Универзитета у Сарајеву научној публици су се инспиративним говорима обратили домаћини: председница Организационог одбора Елма Дурмишевић, саветник Федералне министарке за образовање и науку Бенјамин Хеџић, ректор Универзитета у Сарајеву Тарик Заимовић, продеканица за међународну академску сарадњу Филозофског факултета Универзитета у Сарајеву Минка Џанко, председник Славистичког комитета Мехмед Кардаш. Уследила је свечана додела награде „Повеља бана Кулина” за посебан допринос славистици, те је потпредседница Славистичког комитета Андреа Лешић-Томас представила овогодишњу добитницу Селију Хоксворт (Celia Hawkesworth), која је вишегодишњим професорским радом у Школи за словенске и источноевропске студије Универзитета у Лондону, као и бројним преводима дела Ива Андрића, Дубравке Угрешић, Семездина Мехмединовића, Ненада Величковића и др. допринела популаризацији јужнословенских културних дискурса на енглеском говорном подручју. Након доделе награде организатори и учесници Конгреса имали су прилику да слушају професорку Хоксворт која је у пленарном излагању „Other People in my Head” поделила своја искуства о изазовима са којима се суочавала у преводилачкој каријери.

Следећи део програма планираног за први дан Конгреса одржан је у сали Бошњачког института – Фондације Адила Зулфикарпашића. У лепом амбијенту прво је одржана промоција неколико издања Славистичког комитета, међу којима су били и зборници радова са Трећег босанскохерцеговачког

славистичког конгреса. Организатори су одали почаст сећању на преминулог професора Сенахида Халиловића, оснивача и првог председника Славистичког комитета БиХ. Истакли су притом његов рад, посвећеност и залагање за грађење културних и научних мостова у славистици.

У истој просторији су одржана и два пленарна предавања на којима су представљене књижевне теме. Најпре је Крешимир Багић (Универзитет у Загребу) у излагању „Концептуални сонет – од експеримента до стилске вјежбе” приказао и протумачио примере концептуалне праксе креирања сонета 60-70-их година 20. века, као и касније постмодернистичке и савремене парафразе ове књижевне појаве, у којима се уочава тенденција редукције и детекстуализације жанра. Презентација је садржала више занимљивих сонета хрватских и страних европских писаца, а посебан део грађе су чинили експерименти загребачких студената као резултат стилских вежби у оквирима наставе. Друго пленарно предавање „Фотографија као елемент текста и паратекста у савременој украјинској књижевности: проблематизација сећања” одржала је Јулија Драгојловић (Универзитет у Београду), чија запажања се ослањају на идеје из студија трауме и културног сећања, што дозвољава да се појава фотографије разматра у контексту књижевне постфиксације трауматичних искустава украјинског народа у циљу реанимације заборављеног критичког осмишљавања прошлости и потраге за историјским коренима актуелних проблема.

Крај првог радног дана Конгреса обележио је наступ Дамира Имамовића, познатог босанскохерцеговачког кантаутора севдалинки и истраживача историје севдаха. Уметничко вече, конципирано као спој дирљиве музике и духовите приче једног од најзначајнијих интерпретатора севдаха, одушевило је све присутне.

Други и трећи радни дан учесници Конгреса су провели у просторијама Филозофског факултета Универзитета у Сарајеву, где су се одржавале три паралелне сесије. У области лингвистике, као и у области књижевних и културалних студија, организатори су дефинисали по пет тематских блокова. Користећи статистичке податке, графиконе, разне аудио-визуелне садржаје и апликације, истраживачи су представљали радове чија проблематика се односи на актуелне парадигме словенских хуманистичких наука. Програм Конгреса је обухватио широки спектар тема, дисциплина и теоријско-методолошких приступа.

У оквиру тематског блока посвећеног стандардизацији босанског, хрватског, српског језика крајем 20. и почетком 21. века, излагања је имало неколико истраживача из БиХ и Хрватске. Елмедина Алић се бавила компаративном анализом нормативних приступа речима с вишеструким нагласним варијантама у босанском језику. Емира Мешановић-Меша указала

је на потребу за утврђивањем нормативе у законодавно-правним текстовима у савременој боснистици, предложивши одређена начела и решења која би за то послужила. Јосип Милетић разматрао је судбину правне терминологије у процесима стандардизације хрватског језика. Петар Вуковић говорио је о кодификацији и употреби енклитика после почетне синтагме у савременом хрватском језику. У фокусу пажње Крешимира Мићановића била је полемика о *Priručnoj gramatici hrvatskoga književnoga jezika* (1979), док је Славица Врсаљко разматрала лингвистичке савете уредништва часописа *Jezik* у периоду од 1952. до 1970.

Спектар тема лингвистичког блока „Историја језика: Језик споменика писмености” чинила су излагања Гордане Чупковић – о реченицама с релативизатором у насловима рецепата из лекаруша 17–19. века, Јасмина Хоћића – о стихованој латиничној епитафици 20. века у источној и централној Херцеговини, Белмина Шабића – о језичким конструкцијама санкције у повељама и клетве на стећцима, Иване Петешкић Шушак – о одјецима народне писмености у хрватским глагољичким рукописима, Барбаре Штебих Голуб и Дубравке Ившић Мајић – о женским властитим именима и Кристијановићевом преводу *Библије* из 19. века. Милица Микецин је представила упоредну језичку и текстолошку анализу *Књиге откривења у Бревијару Вида Омилановића* (1396) и *Хваловом зборнику* (1404). Такође, у том спектру је био реферат Мехмеда Кардаша као прилог проучавању стереотипа, вулгаризама и псовки у старим споменицима писмености и ширег питања њихове генезе у средњојужнословенској писаној традицији.

Посебан блок је чинило неколико тема из дијалектологије, којима су се бавили истраживачи из БиХ и Хрватске – Емина Бербић Колар, Мирјана Црнић Новосел, Зенаида Каравдић, Марина Маринковић, Џениса Мујевић, Едита Спахић, Нусрет Дрешковић, Силвана Вранић, Адриана Цар-Михећ, Анита Целинић, Мира Менац-Михалић. Представљене теме су се тичале дијахронијског развоја и савременог стања одређених говора, дијалектолошких података у етнографској литератури 19. и почетка 20. века, дијалекатских фразеологизама, топонимије, чакавско-кајкавске интерференције, вернакуларне стилистике књижевних дела, озвучених дијалектолошких читанки.

Лингводидактика у БиХ и свету чинила је још један тематски блок који никад не губи своју актуелност, већ традиционално заузима важно место у програмима филолошких скупова. Највише пажње је посвећено различитим питањима теорије и праксе наставе српског, хрватског, босанског и црногорског као страног. Своја запажања о томе изложили су Азра Ахметспахић-Пељто, Дамир Хорга, Иванчица Банковић-Мандић, Оља Перишић, Јелена Вигњевић, Филип Шкиљан, Кристиан Левис (Kristian Lewis). Јасну Бићанић и Томислава

Фузула занимали су изазови везани за проучавање књижевнотеоријске терминологије у оквиру интерпретативно-аналитичког методолошког система у школском предмету Хрватски језик. Док се Олександра Антонив у својој презентацији концентрисала на аспект институализације појма *украјински језик као страни* и актуелности у области украјинске лингводидактике, Мартин Хензелман (Martin Henzelmann) дао је преглед мањинских језика у систему образовања у Молдавији и Украјини, односно Бесарабији као молдавско-украјинском пограничном региону. О тешкоћама у савладавању руске прозодије за говорнике француског говорио је Кирил Ганжа. Андреа Кнежевић је приказала предности и недостатке коришћења хрватског као матерњег језика у настави руског као страног. Сличну тему у ширем контексту је представила Ерика Кум која се бавила анализом потреба, преференција и жеља ученика чији је матерњи језик један од јужнословенских језика у настави словеначког као другог и страног језика, а уз то је посветила пажњу питању употребе вештачке интелигенције од стране ученика.

Већи тематски блок, насловљен као „Славистичке теме: савремена славистичка лингвистичка истраживања” обухватао је више актуелних тенденција у научним токовима. Теме из превођења и транслатологије су биле заступљене у рефератима Бисере Церо, Адриане Катавић, Мериме Османкадић. Развој словенске лексикографије су пратили Алма Човић-Филиповић, Лана Худечек, Милица Михаљевић. Излагање Јожице Шкофиц било је о геолингвистичком подухвату у Словенији да се направи *Slovenski lingvistični atlas*. Истраживачице из Украјине су представиле дигитализоване пројекте: Жана Горина је посветила пажњу етноконцептима у *Мултимедијалном речнику културе Украјине*, док су Наталија Кондратенко и Љубов Завалска говориле о *Мултилингвалном репозиторијуму фразеолошких конструкција Централне и Источне Европе* (PhraConRep). О пројектима везаним за дигитализацију штампаних издања у циљу успостављања електронског историјског корпуса хрватског језика учеснике и слушаоце су информисали Вук-Гадија Барбарић и Маријана Хорват. Излагање Нермине Чордалије тицало се граматичког глаголског вида у босанском језику и методе лексичког прајминга. Творбеним и семантичким особинама твореница у босанском и италијанском језику бавила се Нермина Ченгић. Теме Ирине Будимир, Дамира Мишетића, Маје Опашић и Нине Спицијарић Пашкван биле су везане за фразеолошке јединице. Из контактолошке и контрастивне перспективе Франческа Самартино (Francesca Sammartino) је анализирао синтаксичку структуру узрочних конструкција у молишкохрватском говору. О словенским лексемама као позајмљеницама била је реч у презентацијама Амеле Љево-Овчине и Ане Лалић. Различите приступе семантичкој анализи демонстрирали су Ирена Микулацо, Лидија Неранцић-Чанда,

Драгана Францишковић, Ивица Пеша Матрачки, Амела Шеховић, Мери Јосифовска, Ђенита Хаверић, Амира Турбић-Хаџагић, Јосип Ласић, Ивана Чагаљ, Јожа Хорват, Анита Целинић, Ника Зоричић, Марина Радченко. На феномен метафоре скренуле су пажњу неколико истраживачица – Нејла Калајдисалиховић, Селма Ђулиман, Љиљана Шарић, Агњешка Бедковска-Копчик (Agnieszka Będkowska-Korczyk). На повезаност метафора и идеологије указала је Ива Петрак, а на однос између језичке идеологије и политике Војко Горјанц, Домагој Костањевац, Сања Орландић. О морфемима као идентификаторима хрватског језичког идентитета говорила је Ана Ваљан, док се Луција Рачкова концентрисала на морфеме као маркере миративности у словачком језику. Међу социолингвистичким темама било је излагање Енисе Бајрактаревић која је представила резултате анкете о употреби босанског језика код исељеника у Немачкој. Елма Дурмишевић и Азра Хоџић-Чавкић усредсредиле су се на задатак препознавања модела говора мржње у коментарима на босанскохерцеговачким интернет порталима које вештачка интелигенција не препознаје као такав.

Теме из области књижевности и студија културе такође су биле подељене у пет блокова. Неколико истраживача је представило босанскохерцеговачку књижевност, односно књижевност народа Босне и Херцеговине у јужнословенском, компаратистичком и интертекстуалном контексту, те су њихови реферати чинили први тематски блок. Ива Бељан Ковачић истраживала је католичку црквену културу у БиХ у периоду од 17. до 19. века са освртом на поимање односа знака и референта у њој. Ругеро Катанео (Ruggero Cattaneo) разматрао је питање приказивања Св. Фрање и фрањеваца у Ластрићевом хомилетичком опусу као делу босанске и европске традиције црквеног беседништва. Доминика Кађеца (Dominika Kanićeska) говорила је о значају Музеја књижевности и позоришне умјетности БиХ за међународна научна истраживања. Драмско стваралаштво босанскохерцеговачких аутора у компаратистичком и интертекстуалном контексту био је предмет научног интересовања Алмедине Ченгић и Јурице Вучо. Алма Скопљак је у свом излагању нагласила да у босанскохерцеговачкој књижевности рат и пораће и даље имају митске обресе што се може приметити кроз дијалог са античком књижевно-митолошком традицијом, али се о њима у савременим делима већ говори поетиком демитологизације, што је истраживачица и приказала на примеру поезије Енвера Казаза и Дарка Цвијетића. Кристина Берета (Cristina Beretta), анализирајући постјугословенску ратну књижевност, издвојила је текстове у којима се кроз уметничке инструменте развија „књижевно деловање” („literary agency”), усмерено против национализма који изазива поделе.

У оквиру тематског блока „Феномен миграционо-дијаспорних књижевности и мањинске књижевне и културне традиције у словенском

контексту” резултате својих истраживања представили су Мирела Болобан, Ренате Хансен-Кокоруж, Зринка Стричевић Ковачевић, Јосип Милетић и Ивана Диздар. У њиховим темама кључни је појам идентитета: националне, етничке, верске, културалне, те родне категорије идентитета проблематичне су у делима босанских, хрватских и српских представника емиграције и аутора у егзилу.

Проблематиком везаном за словенске књижевности у доба транзиције бавили су се научници из Пољске, БиХ, Словеније и Хрватске. Из перспективе интермедијалности, Михал Кухарски (Michał Kucharski) истраживао је транзицију и транзицијски идентитет на пољским и хрватским примерима текстова културе. Андреа Лешић-Томас (Andrea Lešić-Thomas) анализирао је модел приказивања транзицијског и (по)ратног друштва Србије кроз визуру жена детективки у романима Мирјане Ђурђевић и Мирјане Дрљевић, посебно издвајајући субверзивну улогу хумора у тим делима. Тема Матеје Пездирц Бартол обухватала је рефлексije о друштвеном статусу радничке класе у савременој словеначкој драми. Јела Сабљић Вујица у свом излагању је показала како се у Сејрановићевом роману *Нигде, ниоткуда* транзицијска траума идентитета претвара у опсесивну потрагу за флуидним простором. Јосип Углешић је говорио о одјецима транзиције и капитализма у кратким причама хрватске списатељице Маше Колановић.

У тематском блоку „Емоције – репрезентација и перцепција у словенском и цивилизацијском контексту” нашло се седам тема. Излагање Јелене Алфиревић Франић било је посвећено осмишљавању мајчинства и трудноће као највећег друштвеног добра у хрватском роману 21. века. Ајла Демирагић и Аниса Авдагић осветлиле су сећање на живот и стваралаштво Анастасије Беле Шубић као јединствене појаве у босанскохерцеговачкој култури друге половине 20. века, понудивши јаснији увид у слојевитост стања самоће књижевнице и приказа усамљености њених ликова. Издвајајући у црногорској позоришној уметности драмске комаде Љубомира Ђурковића, Олга Војичић-Коматина обратила је пажњу на пишчево детектовање психотичних и делиријумских стања у целокупном „балканском колективу”. Антонина Пинтарић приказала је когнитивностилистичку слику феномена страха код Алексеја Толстоја, док се Алојзија Зупан Сосич концентрисала на ишчитавање емпатије у романима Ивана Цанкара. Антонина Курток је истраживала анатомију старости и њене афективне облике у приповеткама Славенке Дракулић. Рад Анес Осмић помало се издваја у овом тематском блоку, јер представља експериментално-лонгитудинално истраживање које је имало за циљ да се провери ефекат радионица читања и анализирања књижевности на развитак вештина емотивне писмености деце узраста основне школе.

По аналогiji са редоследом лингвистичких научних остварења, „Славистичке теме: савремена славистичка књижевна и културална истраживања” наслов је већег тематског блока у којем су се наша излагања која прате нове научне токове и демонстрирају широки спектар теоријско-методолошких приступа.

Рафаела Божић и Ванда Божић истраживале су ефекте проузроковане трансформацијом доживљаја класичне књижевности у медиј видеоигре. Мирна Бркић Вучина фокусирала је анализу на усменокњижевни интертекст у приповеци *Надала Бакарка* Адолфа Вебера Ткалчевића. Драгица Драгун се бавила питањем репрезентације пријатељства у савременој хрватској дечијој књижевности. Ђурђица Ћилић је анализирао новинарске и литерарне поступке, позицију и перспективу аутора у три *non fiction* дела пољске књижевности у којима се пише о рату у бившој Југославији 90-их година прошлог века. Катарина Ивон је представила наратолошку интерпретацију романа *Отац* Јагоде Трухелке, третирајући га као пример антиратног дискурса. Сребрен Диздар је реконструисао развој „залуђености за све руско” у Британији у раном 20. веку, односно напора старије генерације британских писаца на превођењу и популаризацији класика руске књижевности. Користећи интердисциплинарни метод који укључује историјску, социолошку и књижевну анализу, Адијата Ибришимовић-Шабић испитивала је начине на који Гузељ Јахина у својим романима осветљава трагичне аспекте сурове совјетске прошлости, проблематизује званичне наративе и реконтекстуализује маргинализоване приче. Викторија Легких (Victoria Legkikh) истраживала је занимљивости интерпретације совјетске културе у драми *Рамона* Реваза Габриадзеа, док је Данијела Лугарић Вукас посветила пажњу руским романима друге деценије 21. века који тематизују совјетску прошлост. Дамир Овчина је увео слушаоце у загонетни простор свог стваралаштва, те говорио о поступку уобличавања ликова и ритму реченице у свом роману *Кад сам био хоџа*. Амила Кахровић Посављак, анализирајући наративну страну Драшковићевог романа *Монах Хока* промовисаног као прича о идентитетској драми покајања, указала је на то како пишчево конципирање фигуре покајника доводи до релативизације и(ли) амнестирања злочина у опкољеном Сарајеву. У фокусу излагања Долорес Грмаче били су модуси коегзистенције рукописа и штампане књиге на примеру дела *Naук krstjanski* Матије Дивковића. Јулијана Ковачевић Которић је говорила о популаризацији и интернационализацији књижевне баштине кроз пројекте дигиталних збирки у БиХ. Презентација Клаудие Мајр-Веселиновић (Claudia Mayr-Veselinović) покрила је широк спектар жанрова у босанској, хрватској и српској књижевности у распону од 90-их година 20. века до данас, уз издвајање особености наратива о нацији, етничкој припадности, полу и класи у текстовима. Нови поглед на новелу

Мустафа Маџар Иве Андрића представио је Даниел Микулацо, показавши да је главни лик ове приче обликован као особа са психичким поремећајем данас познатим под називом ПТСП. Интердисциплинарни приступ је применио Павел Оцепек у сагледавању проблема сексуалности у романима Бисере Аликадић. Из перспективе историје славистике Терезија Струхарова (Terézia Struhárová) говорила је о великом доприносу Павла Винцера словачкој полонистици. Имаголошки аспект књижевности био је заступљен у два излагања: национално, друштвено и културно маркирана слика трију западнословенских народа, Чеха, Словака и Пољака, у стваралаштву Франа Масеља Подлимбарског занимала је Сашу Војтехову Поклач (Saša Vojtechová Poklač), док се Милослав Војтех (Miloslav Vojtech) фокусирао на лик Босне и Херцеговине у словачкој књижевности 19. века.

Осим добро организованог радног дела Конгреса, домаћини су осигурали учесницима и бесплатне посете сарајевским музејима, међу којима су Бошњачки институт – Фондација Адила Зулфикарпашића, Историјски музеј Босне и Херцеговине, ЈУ Музеј Сарајева, Музеј књижевности и позоришне умјетности Босне и Херцеговине, Музеј ратног дјетињства, Олимпијски музеј Сарајево, Земаљски музеј Босне и Херцеговине.

Свечано затварање Четвртог босанскохерцеговачког славистичког конгреса протекло је као пријатно дружење, уз обраћања организатора и најављивање даљих корака у сарадњи, међу којима је и објављивање зборника радова што је уобичајена пракса бележења резултата научних скупова. Модерно конципирана истраживања која обухватају више дисциплина и актуелних тенденција у проучавању словенских језика, књижевности и култура након објављивања чиниће битан допринос славистици.

Презентовање научно-образовних постигнућа, размена истраживачких запажања, жива дискусија створиле су на Конгресу посебну атмосферу која је допринела успостављању и јачању контаката међу словенским интелектуалцима, повезивању славистичких институција. Ово континуирано окупљање у Сарајеву је добило улогу значајног догађаја у процесу популаризације и промовисања филологије и културологије Словена.

*Јулија Драгојловић**
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику
julybil@ukr.net

* <https://0000-0001-6948-1402>